

УДК 658.8

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Машталір Я.П.

Хмельницький національний університет

На основі аналізу теорії управління зовнішньоекономічною діяльністю та методів статистичної обробки матеріалів анкет досліджено основні фактори, які створюють вплив на вітчизняні підприємства, що здійснюють міжнародні відносини.

The basic factors, which create the influence on the domestic enterprises, which carry out the international relations, were probed on the basis of the analysis of the management theory of foreign economic activity and the methods of the statistical form materials treatment.

Вступ. Поступовий перехід України до ринкової економіки зумовив зміни сутності та характеру економічних відносин між вітчизняними підприємствами. Нові умови вимагають від вітчизняних товаровиробників якісних і структурних організаційно-економічних змін у виробничій та управлінській сферах та спонукають їх до використання нових підходів в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю сучасних підприємств, оперування стратегічними інструментами підвищення конкурентоспроможності українських товарів з метою забезпечення стійких позицій у сучасному ринковому середовищі.

Процес зовнішньоекономічної діяльності підприємств обумовлений об'єктивним розвитком економічної інтеграції у світі. Міжнародна діяльність охоплює зовнішньоекономічний обмін і сферу виробництва, веде до тісного співробітництва національних господарств.

На фактори впливу та рушійні сили розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств впливають особливості країн. По-перше, економічні ресурси – природні, людські та інвестиційні – розподіляються між країнами вкрай нерівномірно. По-друге, ефективне виробництво машинобудівних товарів вимагає комбінації різноманітних технологій або ресурсів, але зрушення в процесі розподілу ресурсів й технологій можуть приводити до зрушень у відносній ефективності виробництва машинобудівних товарів у різних країнах.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності обумовлено прагненням підприємств зменшити витрати й отримати максимальну вигоду від розвитку виробництва за рахунок використання розходжень в економічному потенціалі країн. Здатність вітчизняного підприємства займатися зовнішньоекономічною діяльністю залежить від ряду факторів, під якими розуміють явища і процеси, які визначають темпи і масштаби довгострокового збільшення реального обсягу виробництва та якості продукції з метою виходу на зовнішній ринок [3, с. 374].

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми управління підприємством та фактори, які впливають на його зовнішньоекономічну діяльність, досліджуються в працях таких відомих вітчизняних і закордонних вчених-економістів, як Сей Ж.Б. Солоу Р, Харрод Р, Апопій В.В, Міщук І.П., Рудницький С.І., Хом'як Ю.М., Івашковський С.Н., Булатові А.С. [1-6]. Однак не дивлячись на активну розробку даного питання деякі аспекти на сьогоднішній день так і залишаються недостатньо вивченими в економічній теорії.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз необхідності та шляхи оцінки ступеню впливу факторів зовнішньоекономічної діяльності на машинобудівні підприємства Хмельниччини, визначити та описати значимість цих факторів.

Результати дослідження. Головною і зовсім новою рисою українського підприємства є його право самостійно визначати форми, методи й обсяги роботи на зовнішньому ринку та повністю відповідати за результати своєї діяльності, тому керівникам підприємств необхідно створювати власну ефективну систему управління зовнішньоекономічною діяльністю, яка б відповідала сучасним вимогам й умовам, враховувала динаміку кон'юнктури міжнародного й внутрішнього ринків, ґрунтувалася на принципах адаптивності й забезпечувала достатню гнучкість і швидкість в прийнятті рішень.

Тому для систематизації й аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств, що функціонують у ринкових умовах, доцільно визначити загальні фактори, що здійснюють суттєвий вплив на зовнішньоекономічну діяльність вітчизняних підприємств [1].

З метою оцінки ступеня впливу факторів на зовнішньоекономічну діяльність підприємств Хмельниччини було здійснено факторний аналіз за стандартизованими рангами. Це дослідження було по-

будовано на основі анкетування, яке проводилося у грудні 2007 р. за підтримки Управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності облдержадміністрації Хмельницької області.

Основні задачі факторного аналізу:

- здійснити аналіз теоретичних та емпіричних даних про об'єкти;
- побудувати модель для визначення значимості факторів зовнішньоекономічної діяльності;
- провести економічний аналіз та зробити висновки на основі отриманих результатів.

Таким чином, проведене нами дослідження допоможе визначити: по-перше, чи можна на підставі оцінок експертів зробити висновок про значимість впливу перерахованих факторів на розвиток зовнішньоекономічної діяльності Хмельниччини і який фактор має найбільший та найменший ступінь впливу; по-друге, визначити, чи погоджені рейтинги між експертами і, таким чином, чи можна довіряти їх експертній оцінці [4].

Щоб виділити найбільш значимі і відсіяти неістотні фактори, які впливають на технологічний процес, проводять апріорне ранжування факторів, для якого базою стали 10 найбільших підприємств з вибірки, які виступили в ролі експертів нашого дослідження (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідні дані для факторного аналізу

Назва підприємства	
1	ВАТ "Катіон"
2	ДП "Новатор"
3	ВАТ "Укрелектроапарат"
4	ВАТ "Термопластавтомат"
5	ВАТ АК "Адвіс"
6	ВАТ "Мотор Січ"
7	ДП "Красилівський агрегатний завод"
8	ВАТ "Шепетівський завод культиваторів"
9	ВАТ "Красилівський машзавод"
10	ХЗ КПУ ВАТ "Пригма-Прес"
Фактори впливу на ЗЕД машинобудівних підприємств Хмельниччини	
x_1	Залучення інвестиційних ресурсів на підприємство та в країну
x_2	Рішення облдержадміністрації
x_3	Недостатня поінформованість про потенційні ринки збуту та закордонного партнера тощо
x_4	Рівень конкурентоспроможності вітчизняного товару
x_5	Відсутність ефективного механізму управління ЗЕД на підприємстві та в країні
x_6	Наслідки вступу України в СОТ
x_7	Складність процедури ЗЕД
x_8	Рівень тарифів на енергоносії
x_9	Часта зміна законодавства
x_{10}	Політична ситуація в країні

Опитуванню підлягали керівники та начальники структурних підрозділів підприємств. Експертам було запропоновано проаналізувати 10 факторів, які мають той чи інший вплив на здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств в нашому регіоні, за ступенем значимості і розташувати їх в порядку важливості від 1 до 10, де 1 – найбільш впливовий фактор, а, відповідно, 10 – найменш впливовий.

На основі вихідних даних побудуємо таблицю із стандартизованими рангами (табл. 2). Стандартизований ранг – це середнє арифметичне зайнятих місць однакових рангів.

Таблиця 2

Обчислення результуючих рангів

Експерти	Фактори										$S_i = \sum_{j=1}^9 x_j$
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}	
1	2	10	9	4	8	6,5	2	6,5	2	5	55
2	1,5	10	9	8	4,5	6	1,5	4,5	3	7	55
3	2,5	10	9	6	8	4,5	4,5	2,5	1	7	55
4	1,5	10	9	6	8	7	4	3	1,5	5	55
5	1	10	9	7,5	6	5	2,5	2,5	4	7,5	55
6	2,5	10	9	8	5,5	7	1	2,5	4	5,5	55
7	1,5	10	9	4,5	6	7,5	3	4,5	1,5	7,5	55
8	2,5	10	9	6	5	8	1	4	2,5	7	55
9	1,5	10	7	8,5	4,5	6	1,5	3	4,5	8,5	55
10	2	10	9	6	5	7	1	3,5	3,5	8	55
$S_j = \sum_{i=1}^9 x_{ij}$	18,5	100	88	64,5	60,5	64,5	22	36,5	27,5	68	550
Результуючий ранг	1	10	9	6	5	6	2	4	3	8	
$S_j - \bar{x}$	-36,5	-45	33	9,5	5,5	9,5	33	-18,5	-27,5	13	
$(S_i - \bar{x})^2$	1332,25	2025	1089	90,25	30,25	90,25	1089	342,25	756,25	169	\sum 7013,5

Отже, згідно з думками експертів, на ЗЕД машинобудівних підприємств Хмельниччини в найбільшій мірі впливає перший фактор, тобто залучення інвестиційних ресурсів на підприємство та в країну, а в найменшій мірі – другий фактор (рішення облдержадміністрації).

Для оцінки ступеня узгодженості думок експертів обчислимо коефіцієнт конкордації за формулою:

$$W = \frac{S}{\frac{1}{12} \cdot m^2 \cdot (n^3 - n) - m \cdot \sum_{i=1}^m T_i}, \quad (1)$$

де T_i – величина, яка враховує кількість типів зв'язаних рангів у рядку;

n – кількість аналізованих об'єктів;

m – кількість експертів;

S – сума квадратів відхилень сум рангів по кожному фактору від середньої суми рангів по всіх факторах та експертах.

Коефіцієнт конкордації проведеної залежності наближається до одиниці і склав величину рівну 0,86, що говорить про те, що думки експертів збігаються.

Для того, щоб переконатися, що отриманий коефіцієнт конкордації, який характеризує середній ступінь погодженості думок експертів, являється величиною не випадковою й ми можемо довіряти отриманим результатам, перевіримо його значущість. Необхідність такої оцінки можна пояснити тим, що ми користуємося вибірковими даними (залучаються не всі фахівці, тому отриманий результат може бути випадковим).

Для оцінки значимості коефіцієнта конкордації скористаємося критерієм згоди χ^2 (критерій Пірсона), що обчислюється за формулою:

$$\chi^2_{\text{роз}} = \frac{S}{\frac{1}{12} \cdot m \cdot n \cdot (n-1) - \frac{1}{n-1} \cdot \sum_{i=1}^m T_i} = \frac{7013,5}{\frac{1}{12} \cdot 10 \cdot 10 \cdot 9 - \frac{1}{9} \cdot 11} = 95,06. \quad (2)$$

Розрахункове значення порівнюється з табличним. В нашому випадку при числі ступенів вільності $n - 1 = 10 - 1 = 9$ і рівні значущості $\alpha = 0,05$ $c_{\text{таб}}^2 = 18,3$

$$c_{\text{роз}}^2 = 95,06 > c_{\text{таб}}^2 = 18,3. \quad (3)$$

Отже, гіпотезу про випадковість думок експертів відкидають. Таким чином, можна стверджувати, що отриманим результатам щодо оцінки факторів, які впливають на ЗЕД машинобудівних підприємств Хмельниччини, по ступеню їхньої значимості можна довіряти й використати їх у подальших дослідженнях.

Висновки. Виявлені в ході факторного аналізу проблеми, що виникли у сфері управління зовнішньоекономічною діяльністю, є сигналом для активізації процесу розробки рекомендацій щодо їх усунення. Сформований на цій основі комплекс заходів не повинен негативно впливати на стан експортних операцій, інвестиційну привабливість і конкурентоспроможність зовнішньоекономічної діяльності як одного з напрямів господарської діяльності підприємства та країни в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гельвановский М., Жуковская В., Трофимова И. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях // РЭЖ. – 1998. – № 3. – С. 67-77.
2. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / За ред. В. Багрової. – К., 2004. – 580 с.
3. Ивашковский С.Н. Макроэкономика: Учебник. – М.: Дело, 2004. – 472 с.
4. Лук'янова В.В. Комп'ютерний аналіз даних: Посібник. – К.: Академія, 2003. – 344 с.
5. Мінченко М.В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2004. – 442 с.
6. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. – М.: Юристъ, 2002. – 896 с.